

הלכה / אינטערנעט:

תשובה להלכה בענין השאלונים של כמה בתי חינוך

אחריתא ואפילו הכי מיבעי ליה למינס נפשיה. וברמב"ם (הל' איסורי ביאה פכ"א הכ"א) לא פסק כמסקנת הגמרא דמיירי בליכא דרכא אחרינא אלא פסק בסתמא, דאסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה (ובצ"פ ציין בזה לע"ז מ"ח ע"ב שגם שם לא פסק הרמב"ם החילוק בין איכא דרכא אחרינא ללד"א).

אבל אפילו אם נאמר דלהלכה נקטינן שיש חילוק בין איכא דרכא אחרינא לליכא דרכא אחרינא, ברור שאין לדמות ההשתמשות באינטרנט בכלליות לעובר בשפת הנהר כנ"ל, אלא רק ההשתמשות באתר המכיל תוכן לא צנוע יש לדמות. ובאיכא דרכא אחרינא, דהיינו שאפשר לו לסדר צרכיו גם ע"י אתר צנוע יותר, נקרא רשע באם משתמש בהאתר הלא צנוע, אבל בליכא דרכא אחרינא, דהיינו שלצרכיו יצטרך להשתמש עם אתר הפחות צנוע, נקרא צדיק אם עוצם עיניו מלהסתכל על התמונות הלא צנועות, ואם נכשל הרי הוא אנוס, ורחמנא פטריה. אבל ברור שמצד איכא דרכא אחרינא אין לחייבו לשום מסנן, אלא להשתמש עם אתר יותר צנוע. ומי שמשים מסנן יש לומר שהרי הוא בכלל עוצם עיניו מראות ברע, שנקרא צדיק.

ולפי זה ברור שאין לאסור את המותר לכתחילה, והמחזיקו בביתו בודאי שא"א לכנות אותו פורץ גדר, כי מי נתן רשות להגודרים לגזור גזרות חדשים אשר אין להם יסוד ואחיזה בתורתנו הק'. וכן לגבי החשש שחוששים שמא יתקלקלו הבנים, הרי המשתמש בכלי האינטרנט בחכמה יודע איך להשתמש בו לטובה ואין שום חשש שבניו יתקלקלו חלילה, או שיקלקלו אחרים ח"ו.

והנה אלו שדנו בזה לאיסור, התיירו כשמשתמשים באינטרנט לצורך פרנסה. ודבר פלא הוא, וכי היכן מצינו דבר שיהא אסור בתכלית האיסור ולצורך פרנסה יהא מותר? ומרב אחד שמענו שהמשיל ההשתמשות באינטרנט לאכילת נו"ט. ובעניי לא זכיתי להבין, וכי יעלה על הדעת שאכילת נו"ט יתירו לצורך פרנסה.

איברא, הסברא הישרה נותנת שהאינטרנט הוא כלי מחזיק ברכה, ולא רק שהשימוש בו אינו אסור אלא אדרבא, ע"י ההשתמשות בו נוכל להשיג הרבה יותר ממה שהיה אפשר להשיג עד הנה. וכמו שהקב"ה טמן חכמת האלקטרי בבריאה, וכיון שהמציאו חכמי או"ה התחילו כל בית ישראל להשתמש ביתרונות האלקטרי ולא אסרו מכוח גזירה שהאלקטרי יכול להביא גם לעבור עבירות, וכן נמי עם כל שאר תגליתיהם והמצאותיהם של חכמי או"ה כמו חכמת הדפוס, מסילות הברזל, מכוניות, טלפון וכדומה, מעולם לא שמענו שהיה אפילו גדול אחד שהתנגד להשתמש עם המצאות הללו, אע"פ שכמובן לכל בר דעת אפשר לבוא ע"י המכשירים האלו לעבור חלילה על מצוות הא-ל-ית'. ומצאתי שהיש"ר מקאנדיא, אחד מגדולי הקדמונים, כתב נגד חכמת הדפוס

נדרשתי לאשר שאלוני בענין השאלונים (questionnaires בלע"ז) בעניני טכנולוגיה שכמה מוסדות החינוך חרדיים שולחים להורי התלמידים, ונדרשים לענות על כל מיני שאלות בנוגע חייהם הפרטיים, והמשכת לימודיו של הילד תלוי בעניית השאלון כפי ראות עיני המוסד. ועל זה נפשם כשאלתם האם מותר לשנות מפני דרכי שלום ולצורך מצוה כדי שילדיהם יזכו להתחנך על דרך התורה.

ראשית כל נדון אם יש בכלל איסור בהחזקת כלים טכנולוגיים בבית, ובפרט כשהם מחוברים לאינטרנט, והאם יש רשות למוסד להתנות החזקת התלמיד בתנאים כאלו. והנה, היסוד אשר המוסדות החינוך נשענים עליו לאסור ולאכוף על הורי תלמידיהם את השימוש והחזקה בבית שלהם מכשירי טכנולוגיים הלא הוא דברי הפוסקים שהשימוש באינטרנט שלא לצורך פרנסה דבר איסור הוא. ולפי דברי הפוסקים הללו, מי שעובר על איסור זה הריהו פורץ גדר ועל כן אין להחזיק ילדיו במוסדות חינוך. ועוד טוענים המוסדות הללו, שמכיון שילד הגדל בבית שיש שם אינטרנט יצא לתרבות רעה, הרי אין להם אחריות להחזיקו במוסד שלהם ולחנכו לתורה ולמצוות, וגם יש חשש שיקלקל תלמידים אחרים.

ונימוקם של אלו הפוסקים האוסרים את השימוש באינטרנט הוא בהנחה שכשמשתמש באינטרנט עובר על איסור הסתכלות בנשים, איסור הרהור עבירה, קריאת דברי חשק, ניבול פה, אל תשכן באהליך עולה ומינות. אמנם המכיר את המציאות יודע שאין האינטרנט רק כלי להעברת מידע, ובאיזה אתרים לבקר תלוי אך ורק בבחירת המשתמש, ועל כן פשוט שאין לאסור את האינטרנט בשלימותה, כמו שאי אפשר לאסור את ההילוך ברחוב אע"פ שאפשר שיתקל בבית זונות בדרכו לבית מדרש. אלא במה שיש לדון בזה משום הא דמצינו דבאיכא דרכא אחרינא נקרא רשע.

ופשוט הוא שאין לומר על עצם ההשתמשות באינטרנט שאם איכא דרכא אחרינא נקרא רשע, דהרי לא שייך איסור על עצם ההשתמשות. אבל כשצריך להשתמש לצרכיו באתר שיש בו גם תמונות לא צנועות, אז שייך לדון מצד דאיכא דרכא אחרינא.

והנה מקורו של דין זה הוא בבבא בתרא (נ"ז ע"ב) והכי שנינו שם. ועוצם עיניו מראות ברע, א"ר חייא בר אבא זה שאין מסתכל בנשים שעומדות על הכביסה. מקשה הגמרא, היכי דמי, אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא, ואי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא. ומתריצין לעולם דליכא דרכא

מצוה. ובתענית (כ"ח ע"א), ת"ר מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות. אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים והושיבו פרוזדאות (פרש"י, שומרים) על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, מה עשו כשרין ויראי חטא שבאותו הדור, הביאו סלי בכורים וחפום בקציעות ונטלום ועלי על כתפיהן וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות אמרו להם להיכן אתם הולכין, אומרים להם לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת שלפנינו ובעלי שעל כתפינו. כיון שעברו מהן עיטרום בסלים והביאום לירושלים ע"כ. ועיי"ש עוד ששינו גם לצורך הבאת עצים למערכה. וכן מצינו במדרש (מעם לועז וירא כ"ב, א') שאברהם אבינו שינה לשרה כדי שלא תעכבהו להעלות יצחק להר המוריה בפרשת העקידה, וכן בתנחומא שם מובא דאברהם שינה לשטן כדי שלא יעכבהו. וכן מצינו במפרשים שיעקב אבינו אמר אני עשיו ושינה מן האמת כדי לקיים ציוויה של אמו רבקה. הרי שכדי להסיר עיכובים מלקיים מצוות מותר לשקר, וכן הוא הדין כאן כדי שלא יעכבהו מלשלוח בניו למוסד הגון מותר לו לשנות.

ובבי מדרשא מטי משמיה דהגאון הגדול פוסק הדור הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שבמקום עין הרע או שיש חשש הפסד אם יתודע איזה דבר, מותר לשנות מן האמת. וא"כ כש"כ הכא שיש חשש הפסד בענינים רוחניים שמותר לו לשנות.

ובפוסקים מצינו עוד, שכהנשאל יודע שכוונת השואל אינו לגלות את האמת, כגון בשידוך שכך הוא דרכן של בני אדם לשאול על המדובר אם הוא בר הכי ובעל מידות, שיש לשנות. והרי בנידון יש הרבה שידוע שכל השאלון אינו אלא להראות להעמים והשרים את יפיה לאמר, ראו מה בין בני לבן חמי, כלומר שאר המוסדות בעיר. ובאוזני שמעתי מאיש שהוא חבר בועד החינוך של אחד ממוסדות החרדיים בעיר שאמר שגם לו יש אינטרנט בבית, אבל אעפ"כ הוא תומך לשלוח את השאלון להורים כי בלא"ה יצא שם רע על המוסד שכאילו לא איכפת להם מצבם הרוחני של תלמידיהם, ושל בתי ההורים.

ואפילו בלאו הכי יש לצרף עוד סניף יש לדון דהרי בנידון אינו אלא בכתב ולכן יש להקל כפי דעת האומרים ששקר בכתב אינו אסור (עי' מהרש"א ח"א ב"ב ט"ו, ט', ובשורת עצי זית סי' כ"ג, ובדומה לו בשו"ת מהר"י אסאד סימן שט"ז).

ע"כ, אם אין אופן אחר לעקוף עניית השאלון, בודאי מותר לשקר כדי להשיג חינוך תורני להילדים, וזכות קיום התורה הגדולה עד מאוד תעמוד לימינכם להתברך בכל מילי דמיטב מתוך רוב נחת והרחבת הדעת. ויהי רצון שיתקרב הימים אשר בהם יתקיים הבטחת הפסוק שימלא הארץ דעה את ה' כמים לים מתכסים, בב"א.

הכו"ח לכבוד התורה,

שהמציאו שנים אחדים לפני זמנו, בנימוק שזה הביא אסון לעולם מכיון שכל אחד מדפיס מה שהוא רוצה ומיד מתפרסם בכל העולם כולו, ואעפ"כ הוא גופא השתמש בחכמת הדפוס לפרסם ספריו ברבים, הרי שאע"פ שהם ידעו שיש סכנה בגו, מ"מ לא מנעו עצמם מלהשתמש עם החכמה שנתן אלקים ליראיו.

וה"ה עם חכמת האינטרנט, וידוע ומפורסם הדבר כמה תועליות יש לאינטרנט בין לעוסקים בחיי שעה להביא כלכלה לביתם ובין לעוסקים בחיי עולם שיש ע"י האינטרנט גישה לשיעורי תורה וספרי קודש וכתבי ידות לאין ערוך. וידוע מה שאמרו חזו"ל שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לכבודו ברא, וברור שכלי מחוכם כזה יש להשתמש בו לטוב ולמוטב והבחירה תלויה ביד האדם. ומצאתי כתוב בשם כ"ק הגה"ק מקלוזיזענבורג זצ"ל (הליכות חיים, עמ' קצ"א) בזה"ל: "כל העולם כולו לא נבראה אלא בשביל ישראל, ולדוגמא בדורות הקודמים הטביע הקב"ה טבע בעולם שהגויים יאהבו לשנות לשכרה, וכל זאת כדי שליהודים תהא פרנסה, וכידוע בתי מרזח לאין שיעור היו בידי היהודים וכו', והוא הדין בנידון [להתשמש עם נרות שהמציאו הנוצרים לחגיהם לצורך נוי סוכה], את הנרות המהבהבים האלו יצר הקב"ה בעבור סוכותיהם של בני ישראל, אך מי הוא זה ואיזהו אשר יקים מפעל מיוחד בכדי לספק את צרכי סוכותיהם של היהודים משך שבע ימים בשנה, ועל כן עשה הקב"ה שיהיה גם לגויים חגים לששון, ולזה כבר ישתלם לגויים להקים מפעלים לייצר הדברים הללו, וממילא כבר יבוא מכך ההוד וההדר גם לסוכות ישראל", ע"כ.

והנה, אחר שבררנו שאין שום איסור להחזיק כלי המחובר לאינטרנט, וכש"כ אם התקין לו מסנן, לא נותר לנו אלא לברר מה דינו של השאלון בענין האינטרנט ששולחים הבתי חינוך להורי תלמידיהם. ולכאורה כפי הנראה, אם יענה אמת לאמתו אזי במקרה הטוב ביותר יעשו לו בעיות, וידחקו אותו וישימו עליו לחץ שלא כדת, ויש מקום רב לחשוש להגרוע מכל, דהיינו שיסלקו ילדיו מהמוסדות. ועל כן יש לדון האם מותר לשנות מן האמת כדי שיזכו בניו בחינוך על דרך התורה.

אמנם, שקר הוא אחת מן החמורות שבתורה ולא מלתא זותרתא הוא, עד כדי כך שבתורה כתוב שיש להתרחק מן השקר, דבר שלא כתבה על שום עבירה אחרת. אולם, מצאנו הרבה מקומות בחזו"ל ובפוסקים שיש אופנים שבהם מותר לשנות מן האמת. ביבמות (ס"ה ע"ב) איתא שמותר לשנות מפני דרכי שלום, ובב"מ (כ"ג ע"ב) מובא דיש לת"ח לשנות מן האמת במסכת, בפוריא, ובאושפיזא, וכן מצינו בגמ' עובדות מאמוראים ששינו מן האמת כמו עובדא דר' פפא (ברכות מ"ג ע"ב), עובדא דר' ישמעאל (בב"מ ל' ע"א) וכן הרבה. וברור מכ"ז שכשיש צורך חשוב באופן דלא חב לאחריני יש מקום לסמוך לשנות מן האמת.

והנה, בנידון דידן כשיש צורך לשנות כדי שיזכו בניו ובנותיו לחינוך הגון הרי אין זה רק צורך חשוב, אלא גם צורך